

sigurnim načelima suditi. Ukratko nema jedinstva ni sloge u postupku, nema zajedničkog odgovora narodu, kad on ište da mu se odgovori sa autoritetom. Ja osobno ne mogu ništa uraditi s crkvom koja se u velikim pitanjima duhovnog boja i morala ne može braniti, ne može voditi boj, niti pukovnije istom cilju upravljati. Točnost i sigurnost u najvažnijim pitanjima modernog života nalazim jedino u katoličkoj crkvi i stoga sam postao katolik.

Crkva katolička u Engleskoj dobiva godišnje oko 12.000 konvertita. Kruna tih konvertita u god. 1922. je bez sumnje Chesterton, kojeg će primjer probuditi savjest mnogog odličnog protestanta i ojačati katoličke redove u Engleskoj, koji neprestano jačaju; a i za svakog katolika bilo koje narodnosti Chestertonov je korak nov dokaz, da je istina na našoj strani, koje svijetlo neprestano privlači odasvuda plemenite duše.

O postanku i razvitku crkvenog celibata.

II.

Nastavak.

Iz poapostolskog doba

ne znamo za kakve promjene u praksi celibata, uvedenoj po apostolima, niti za borbe u ovom pogledu. Znamo pak pozitivno, da je na pr. sv. Polikarp, biskup smirnski (umro 155.) živio u celibatu, kako to Funk pravom zaključuje iz 4. poglavlja njegova pisma Filipljanima*), i da je isti Polikarp u 5. pogl. istog pisma od dakona *zahtijevao posvemašnju uzdržljivost* (egrateis peri panta, continentes in omnibus). Taj smisao potvrđuje i slijedeći redak, gdje opominje mladiće: »Slično i mladići neka su besprijekorni u svemu, prije svega pazeći na čistoću . . .« A u predašnjem 4. poglavlju upućuje žene Filipljana, da se drže predane im vjere i ljubavi i čistoće, ljubeći svoje muževe u svoj istini, a sve (druge) jednako ljubeći u svoj uzdržljivosti . . .«

Ignacije Antiohijski (umro 107.) i laicima »u čast tijela Gospodnjega« po mogućnosti preporučuje djevičanski život, ali dakako u poniznosti, da »se ne uzohole iznad biskupa«, koji je u ono vrijeme prije sv. reda nerijetko oženjen bio. Ovdje kao i u sličnim slučajevima možemo primijeniti riječi sv. *Isidora Peluzijskoga* (umro oko g. 440.) Ep. III, 176.: »*Ne kao da bi opominjači na djevičanstvo, glasnici uzdržljivosti, zagovornici djevičanskih zborova općili sa ženama! Jer tko bi to mogao podnijeti, da drugima svjetuju djevičanstvo, dok bi se sami našli, gdje se valjaju u osjetnosti?*« — Belser (l. c. 241.)

*) Patres apostolici I, 300, 2.

tvrdi također posve kategorično, da su učenici Pavlovi *Timotej* i *Tito* živjeli u beženstvu, što se posve slaže s drugim podacima, jer su se već u mladosti priključili apostolu. O sv. Luki evangelistu i drugu Pavlovu veli sv. Jeronim, da nije nikad bio oženjen (*De scriptor. eccl. cp. 7.*). Dulja interpolovana poslanica Ignacijeva Filadelfljanima u 4. poglavlju uz Timoteja i Tita spominje također Evodija i Klementa, koji da su »u čistoći (hagneia, u djevičanstvu) ostavili ovaj život« (Funk, *Patres ap. II, 131*). U ostalom, imamo iz ovoga doba vrlo malo podataka u tom pitanju.

Još u prvoj polovici drugoga vijeka *Herma* (oko g. 145.) govori u 3. viđenju svoga »Pastira« o prikladnom kamenju za gradnju kule ili Crkve Božje nebeske. U opreci sa neprikladnim kamenjem, koje će se baciti ili ostati izvan kule, veli on: »Onaj tesani i bijeli kamen, što pristaje u sustav, to su apostoli, biskupi, učitelji i đakoni, koji su pošli putem svetosti Gospodnje, i odabranicima Božjim čisto i sveto (hagnos kai semnos, caste et sancte) vršili službu biskupsku, učiteljsku i dakonsku. Jedni su već usnuli, drugi još u životu«*). Ne samo navedeni primjer apostola, nego još većma činjenica, što pisac i ovdje i tri puta kasnije**) na osobiti način ističe (trajnu) čistoću ovih službenika svetišta, dovoljno dokazuje, da su bili ili djevci ili barem da poslije svoga redenja nisu nastavili bračni život. Jer dobro veli Bickell: »Puka sloboda od grijeha protiv šeste zapovijedi Božje kod viših klerika ne bi zaslužila, da se poimence toliko istakne«***).

Apologeti drugog i trećega vijeka o beženstvu.

Justin (umro oko 165.) opominje (*Apol. I, 15*), kako poznaje mnogo kršćana obojega spola od 60 i 70 godina, koji, primivši krst u djetinjstvu, ustrajaše sve do starosti u djevičanstvu. Slično govore i drugi apologeti onoga doba, n. pr. *Atenagora* (*Legat. 33.*) i *Minucije Feliks* (*Oktavije 31*). Kada su sami laici u tolikom broju dragovoljno živjeli u beženstvu i u potpunom djevičanstvu unatoč protivnim državnim zakonima i raskalašenosti poganskih sugrađana, učitelji i pastiri njihovi jamačno ne bi postigli tako idealnog i stostrukog ploda, da sami svojim primjerom nisu vjernicima u ovom pogledu prednjačili. To i *Tertulijan* (umro poslije 220.) konstatuje na koncu svog rigorističnog spisa *De exhortatione castitatis* (*C. 13. M. P. L. II. 978.*), gdje jednog laika udovca odvrća od druge ženidbe primjerom nekih poganskih svećenika i službenica bogova, nu osobito primjerom *tolikih* kršćanskih službenika i službenica svetišta: »Koliko uzdržljivih osoba

*) *Vis. III. 5, 1. Funk I. c. I. 441.—442.*; *Rac-Lasman*, *Izbor iz stare književnosti kršč. 26.*, samo što prijevod ove riječi nije tako točan.

**) *Simil. IX, 25, 2; 26, 2; 27, 2.* (hagnos anestrathesan pantote).

**) *Der Cölibat eine apost. Anordnung, Zeitschr. f. kath. Theolog. 1878,*

obojege spola ima u *crkvenim redovima**), koje su voljele za Boga se zaručiti, koje su uspostavile čast svoga tijela, te se već (unaprijed) posvetile kao djeca budućega vijeka, mrtveći u sebi požudu tjelesnu, i sve ono, što se nije moglo primiti u raj«. Latinski izraz »*Quanti et quantae in ecclesiasticis ordinibus de continentia censentur . . .*« pokazuje *općenitost* beženstva kod viših klerika poradi *paralele* među »*quanti*« i »*quantae*«. Jer prema samom apostolu Pavlu (1 Tim. 5, 11.) nema nikakve sumnje, da su *upravo sve udovice crkvene* na temelju svoga obećanja (zavjeta) imale živjeti u potpunom celibatu. Spomenuv ovo svjedočanstvo, učeni kardinal Hergenröther u zadnjem (3.) izdanju svoje crkvene povjesti, što ga je sâm priredio (str. 262.), veli: »Tertulijan govori u prilog živoj praksi celibata, koji se prema mnogim patrističkim svjedočanstvima pojavljuje kao *apostolska* uredba«. — Drugo svjedočanstvo Tertulijanovo ovako glasi: »*Presbyter esse non potest alius quam laicus qui semel fuerit maritus*«. (Svećenik ne može biti drugi nego laik, koji je *bio* samo jedamput oženjen; De exhortat. castitatis cp. 7.). Izraz »*fuerit maritus*« znači, da takov ne živi više u bračnoj zajednici.

Origen (umro 254.) jasno svjedoči za celibat svećenika, gdje govori o duhovnom potomstvu njihovu, te se ograđuje protiv toga, da bi se u pogledu *tjelesnog potomstva* paralela provela između starozavjetnih levita, koji izvan vremena svetog službovanja nisu bili obvezani na celibat, i između novozavjetnih svećenika. Riječi njegove: »No ja kod svećenika Crkve ne bih htio uvesti takovo shvaćanje**), pretpostavljaju općenitu obvezatnu praksu celibata u aleksandrijskoj crkvi. (Hergenröther oslanjajući se na ovaj tekst, primjećuje: »U koliko su kršćani u velike cijenili beženstvo, velikim su dijelom teško osjećali breme državnih zakona (o obligatnoj ženidbi); crkveni je ideal od duhovnika zahtijevao čistoću, kako je apostoli i riječju i primjerom bijahu preporučili«). (Kirchengesch. I. 3. izd. 262. 1.)

Sveti *Metod*, biskup i mučenik (umro 311.) napisao je među drugim mnogobrojnim spisima svojim i prije njih*), dakle još u trećem stoljeću, svoj lijepi dialog »*Gozba*« (deset djevice) u proslavu svete čistoće. U 8. poglavlju trećega govora toga spisa imamo krasno i jasno svjedočanstvo, dosada premalo uvaženo, u prilog svećeničkom celibatu. Premda svećenici nisu ovim imenom spomenuti, ipak sav kontekst nedvojbeno pokazuje, da se tu radi o svećenicima propovjednicima i duhovnim ocima vjernika. Govoreći o tajinstvenom djevičanskom braku između Krista i Crkve i o duhovnoj djeci, što ih Crkva preporada svom božanskom Zaručniku, koji nju i djecu njezinu ljubi kao »kost od kostiju svojih i meso od mesa svojega«, pisac nastavlja: »Na mnogim bo mjestima Sveto Pismo zove samu skupštinu i zbor vjernika »*Crkvom*«, svedavši naime savršenije u duhovnom napretku na jedno lice i tijelo Crkve. Bolji bo i koji već jasnije usvojiše istinu, *ovi po savršenoj čistoći i vjeri oslobodivši se putenih nepodopština, postaju Crkva i pomoćnici nje-*

*) Da Crkva nije već tada provela općeniti celibat svećenički, rigorist Tertulijan zadirkivao bi i ovdje u kler njezin, kad je i onako toliko oklevetao papu zbog tobožnje popustljivosti.

***) In Leviticum, hom. 6. M. P. G. 12, 474. Dolje ćemo donijeti opširntiji tekst.

govori (adiutorium, adiutrix Gen. 2, 18), koji su s njime poput djevice prema riječi apostolovoj (2 Kor. 11, 2) spojeni i zaručeni, e da primivši čisto i plodno sjeme nauke, sudjeluju s njime pomoću propovijedanja na spas drugih. A koji su još nesavršeni te se istom počinju učiti, njih savršeni kuo majke nose u utrobi i izobrazuju na spasenje, dok se, dospjevši do zrelosti poroda, ne preporode do velike i dične kreposti . . .« (Migne, P. Gr. 18, 74—75.) Valja znati, da u patrističkoj književnosti grčka riječ »*teleios*« znači često onoga, koji je po sakramentalnoj milosti svetoga reda službeno »savršen« u opreci sa »*ateles*« ili »*atelestos*«, što znači nesavršenog katechumena i početnika^{***}).

Ovo tumačenje potvrđuje sâm sv. Metod, gdje u slijedećem (9.) poglavlju osvjetljuje tu nauku primjerom obraćnika i potonjeg apostola naroda Pavla (Gal. 4, 19; 1 Kor. 4, 15), i opet u 10. poglavlju istoga govora pobija prigovor tadanjih anticelibataša, koji su kao i u naše vrijeme neumjesno isticali riječ Božju: »Rastite i množite se«. Veli o njima: »Ne stide se staviti se u opreku sa Duhom Svetim . . . Stoga Pavao oštro pobijajući njihove przirne misli i izlike i govoreći o tom, kako muževi imaju postupati sa svojim ženama, ističe primjer Krista, koji se je sam predao za Crkvu, da je posveti i očisti kupalom vode u riječi, te se onda poziva na Genezu (2, 23—24), spomenuv što je rečeno o prvom čovjeku, i primijeniv to isto na ovaj predmet, da ne bi dao povoda, kako bi te svete riječi zlorabili oni, koji pod izlikom rađanja djece zagovaraju nemoralno uživanje«. (Ibid. 76—77.)

O zloporabi zajedničkog života djevice i klerika.

O tome navodi Hergenröther pismo Ciprijanovo »ad Pomponium«. Ovaj biskup bijaše pitao Ciprijana za savjet, što da radi sa djevicama, koje se nisu dovoljno čuvale škakljivog društva muškaraca, među kojima je bio i jedan đakon. A one tvrde, da su i sada nepovrijeđene djevice. Ciprijan (umro 258.) odgovara: » . . . Znaj, da ne odustajemo od evandeoskih i apostolskih predaja, stalno se i snažno brinući za braću i sestre naše. . . . nek se uščuva zapt crkveni, pošto Gospodin govori: Dat ću vam pastire po srcu svojem i past će vas u zaptu . . .« Ciprijan po tom određuje kazneni postupak protiv nevjernih djevice prema veličini njihove dokazane krivice. Napose pak, što se tiče onog nedostojnog đakona, veli: »I premda se svi bez izuzetka imaju držati zapta, kud i kamo više treba, da se za to brinu svećenici i đakoni, koji drugima imaju predlačiti primjerom svog čudorednog vladanja. Kako bi naime mogli biti na čelu zboru, u kojem se goji djevičanstvo i uzdržljivost, ako sami počnu upućivati druge na pokvarenost i na mane. Stoga si pametno i krepko postupao, kad si izopćio onoga đakona, koji je često ostao s djevicom . . .«^{*}

U isto vrijeme bijaše se već negdje raširila zloporaba tako zvanih *synsakta* (sustanarica) ili ujedno uvedenih djevice u kuće klerika. I sama ta od Crkve neodobrena uredba svjedoči za činjenicu, koliko se u trećem stoljeću već raširio celibat duhovnih službenika, jer takova uredba pretpostavlja neoženjen kler. Pod izlikom duhovne zajednice primili bi naime neki neoženjeni viši klerici Bogu posvećene djevice u svoj stan, što je đakno brzo dalo povoda svakojakom govorkanju i sablaznima. I zato je Crkva odlučno ustala protiv te zloporabe. Svetom Klementu Rimskom podmetnuli

^{*} Ep. 62. 3.—4., Migne, P. L. 4, 380. Hergenröther citira po drugom izdanju.

^{**} V. Migne, P. Gr. 18, 213. nota 59; Bardenhewer, Geschichte der altkirchl. Iitteratur. II, 296.

^{***} Isp. n. pr. Pseudo-Dionizija Areop., De eccles. hierarchia, cp. 2, § 12. Migne, P. G. 3, 431.—434.

su dva u ostalom pravovjerna i lijepa pisma djevcima i djevicama*), koja su nastala u trećem stoljeću, te silno odvrću od takove zajednice. Istina, pisac i adresati ovih pisama ne zovu se nigdje biskupima ili svećenicima ili dakonima, nego su bili »asketi« (I, 2, 1.). Ali nema sumnje, da je među njima bilo i dosta svećenika i viših klerika. To pokazuje n. pr. 12. poglavlje prvog lista, gdje se govori o (svećeničkim) poslenicima, »operarios tales, quales erant apostoli . . .« nadalje 6. poglavlje drugog lista (n. 3.): »Ne bacajmo svetinje pred pse; . . . svetu službu ne vršimo ondje, gdje se neznabošci opijaju«; napokon i 15. pogl. 2. lista, gdje se pisac vraća primjerima Spasitelja našega i njegovih apostola. Da se tu radilo o »duhovnicima«, dakle i službenicima svetišta, potvrđuje Laurin**), koji poimence osim toga navodi *antiohijsku sinodu* (g. 269.) protiv tamošnjeg biskupa Pavla Samosatskoga. Među ostalim okrivili su ovoga biskupa, da je i sâm uza se imao takove osobe i kleru svome dopustio isto, pa tako da je veliku sablazan prouzročio, makar mu se ništa nečudoredno ne moglo dokazati***). I druge su sinode kasnije ustale protiv te zloporabe, koja u vrijeme sv. Bazilija Velikoga (umro 379.) ne bijaše još posve ukinuta, kako nam pokazuje njegov list starcu svećeniku Paregoriju (Migne, P. G. 32, 401—404.), kojemu je Bazilije pod prijetnjom izopćenja naložio, da otpusti sustanaricu, premda, kaže, ne sumnja o čudorednom vladanju njegovu. — Kako je napose

Crkva Rimska

brizno gojila celibat službenika svetišta, to možemo već razabrati iz gore spomenutih izjava Pastira Hermina. I list *Klementa Rimskoga* (umro oko g. 100.) Korinćanima (63, 9) govori o (biskupskim ili svećeničkim) »izaslancima (Fortunatu itd.), vjernim i čistim, koji su od mladosti do starosti neporočno s nama boravili . . .« Funk ovdje pravom upozoruje na slična mjesta Just. Apol. I, 15. i Atenagore Legat. 33. o beženstvu. Za strogo shvaćanje Crkve Rimske u ovom pogledu donekle svjedoči također kleveta rigorističnog Hipolita protiv pape Kalista (umro 222.), koji da je prvi dao zarediti bigame i trigame, i zadržao u službi (niže) klerike, koji su se oženili. (Philosophumena, IX, 12. M. P. Gr. 16, 3385.). Negdje su naime u to vrijeme pa i kasnije nižim klericima zabranili ženidbu, kao što možemo razabrati iz 33. kanona elvirske sinode (g. 300.—306.) i iz drugih potonjih naredaba. Bit će da je papa Kalisto u pitanju nižih klerika blažu disciplinu uveo. Da je pak prva osvada o ređenju bigama doista kleveta, to nam svjedoči potonja tradicija. Jeronim n. pr. svjedoči izričito o »Apostolskoj Stolici« (Adv. Vigilantium, cp. 2.), da prima za klerike ili djevce ili uzdržljive, ili takove koji makar i imali žene, nisu više živjeli u braku. Kongregacija de propaganda Fide u svojoj gore spomenutoj instrukciji spaja ovo svjedočanstvo s onim iz apologije adv. Jovinianum (c. 34.) gdje govori: Principio enim, prout loquitur Hieronymus, »quia rudis ex gentibus constituebatur Ecclesia«, ad sacerdotium aliqui etiam assumebantur qui iam matrimonio iuncti fuerant, sed vel in viduitate continentes vel vitam ita degebant quasi uxores non haberent. (Collectanea I, 629 a.).

*) V. Funk, Patres apostolici, II, De virginitate, 1.—27.

**) Der Cölibat der Geistlichen, 22.

**) Isp. Harduin, Collectio conciliorum I, 197. ss.

Pobijanje triju konkretnih prigovora Funkovih

Funk misli, da je iz triju prvih stoljeća našao dva cigla konkretna primjera o jednom dakonu i o jednom svećeniku, koji da »su po svojoj prilici i poslije svog ređenja živjeli u braku*«). Ali u jednom i drugom slučaju ni tekst ni kontekst upravo ništa ne vele o takovu bračnom životu poslije primljenog sv. reda. *Irenej* spominje lijepu ženu nekog maloazijskog dakona, koja se je dala zavesti od nečudorednog gnostika *Marciona*, te je po tom dugo vremena pokoru činila. (Adv. haer. I, 13, 5.). To je sve, što *Irenej* veli o tom slučaju, iz kojega bi Funk većim ili barem jednakim pravom mogao izvesti našu tezu, jer *Irenej* ističe veliku i dugotrajnu pokoru njezinu. Da žene tadašnjih svećenika kraj celibata njihova nisu se morale odijeliti i drugdje nastaniti, rado priznajemo još i za vrijeme pape *Leona Velikoga*. — Na drugom mjestu Funk spominje sv. *Ciprijana*, koji među drugim zločinima heretika *Novata* ističe također, kako je svoju ženu nogom udario tako teško, te je pobacila dijete. Ali iz samih riječi *Ciprijanovih* proizlazi, da je to »davnog prije učinjeno bilo**«. Zar nije to moglo biti prije njegovog ređenja u svećenika? Ili dosta brzo iza ređenja? Izdavač *Constant* u posebnoj opširnoj bilješci (8), branići prastaru obvezatnu praksu celibata, misli, da je *Novat* tim zločinom htio da prikrije svoj prekršaj celibata: »Ako je naime *Novat* zato tako teško udario ženu, te bi se zločin prikrio poradi pospješeneog pometnuća: dokazati će se također ovako, da su se svećenici tada imali držati zakona kontinencije«. *Ciprijan* se ovdje najviše zgraža nad ovim zločinom umorstva, pošto je već prije u opće ocrtao »zločine i nemirnu savjest one zločinačke duše«. Imamo dakle u svemu četiri hipoteze za tumačenje toga slučaja. A Funk nije dokazao, da je baš njegova četvrta najvjerojatnija, po gotovo, kad bi se u slučaju dopuštenog bračnog života nužno mnogo više takovih svećenika neuzdržljivih našlo, nego li povijest doista bilježi. U prvoj i drugoj lako mogućoj hipotezi *Ciprijan* nema nikakvog razloga da ukori »neuzdržljivost« *Novatovu*. Treća *Constant*-ova hipoteza može se osloniti na to, da se već davno vijećalo o svrgnuću i izopćenju tog nedostojnog svećenika.

Na trećem mjestu Funk sa magdeburškim centuriorima iz spisa »*Stromata*« *Klementa Aleksandrijskoga* (umro prije 215.) navodi jedan tekst, koji je bez obzira na osobitu svrhu *Klementovu* donekle dvouman, premda ga katolički izdavač i patrolog *Le Nourry* a s njim i *Dr. Bickell* bez ikakve poteškoće tumače u prilog celibatu. *Klement* raspravlja tu direktno protiv gnostičnim i sličnim rigorističnim sljedbama, koje su zabacivale u opće kršćansku ženidbu i rađanje djece. *Klement* za dokaz svoje teze o dopuštenosti ženidbe ističe među drugim svjedočanstvima također 1 Tim. 3, 2 coll. 3, 12 i Tit. 1, 6 o mužu samo jedne žene, što ga sâm apostol razumio isključivo o višim klericima, a ne ujedno o laicima, jer laicima nije zabranio, već dopustio drugu ženidbu. Zatim *Klement* u potvrdu dopuštenosti zakonitog rađanja djece spominje u singularu »laika, koji se služi brakom te se spasava po rađanju djece«, koji tekst sv. *Pavla* (1 Tim. 2, 15) vrijedi direktno o kršćanskoj ženi, ali se ovdje pravom primjenjuje i na muža laika***). U bilješci izdavač pravom nas upozoruje na drugi tekst u zadnjem (18.) poglavlju te knjige, gdje *Klement* i o biskupu veli: »Šta na to (na riječi *Pavlove* 1 Kor. 7, 10—12) odvrataju oni, koji napadaju Stari Zakon i ženidbu, kao da je ona samo po (Starom) Zakonu dopuštena, a ne ujedno u Novom Zavjetu? Šta mogu k tim naredbama (*Pavlovim* i *Kristovim*) primijeniti neprijatelji ženidbe, kada (apostol) postavlja kao vodu Crkve samoga biskupa, koji dobro upravlja svojom kućom, i kada kuću *Gospodnju* postavlja kao ženidbenu zajednicu samo jedne žene?« Za potpuno razumijevanje toga teksta i za dokaznu moć

*) Kraus, Encyclopädie der christl. Altertümer, I, 305 a ss.

***) Ep. 52 ad Hartel; ad. Migne ep. 49; 3, 752.

****) Strom. III. 12. n. 90. M. P. Gr. 8, 1189. coll. 1212.

njegovu ne treba ništa drugo nego činjenica, da je biskup u prvo vrijeme često bio izabran između oženjenih muževa, a nipošto ne treba da je i u episkopatu nastavio bračni život.

Hoće li tko sa Funkom u ovim tekstovima gledati izrečenu ili natuknutu tvrdnju o tobožnjoj dopuštenosti bračnog života kod samih biskupa, svećenika i dakona, to on dovodi Klementa Aleksandrijskoga u očitu opreku s njegovim najvećim učenicom Origenom, koji na gore spomenutom mjestu tumači najprije »femoralia« velikog svećenika kao »znak čistoće«. Navedav po tom drugo laksno tumačenje (indulgetur) o tjelesnom potomstvu i nasljedstvu, direktno se Origen ograđuje protiv aplikacije ovog tumačenja na novozavjetno svećenstvo, dopuštajući samo primjenu na *duhovno* potomstvo crkvenih službenika*). Uzalud se Funk trudi, da pobije moć ovog »alegoričnog« tumačenja; jer nam se ovdje u prvom redu radi o *historičnom* svjedočanstvu za celibat, a samo indirektno o eksegetičnom shvaćanju drugog mjesta 1 Tim. 2, 3 etc., koje kod istoga pisca dakako mora biti dosljedno i suglasno s njegovim uvjerenjem o celibatu, ako posebni razlozi ne dokažu, da je pisac kasnije promijenio svoje mnijenje.

Pa da je ovaj nazor Origenov o strogom celibatu viših klerika prevladao u Crkvi Aleksandrijskoj još i kasnije početkom petog stoljeća, to možemo razabrati iz gore navedenog lista sv. Isidora Peluzijskoga kao i iz pripovijesti o iznimnom slučaju ili pridržaju biskupa Sinezija (umro oko 414), koji se opet, koliko možemo razabrati nije ni služio onim pridržajem, nego je živio kao uzoran biskup prema idealu, kojega se je toliko strašio, kad su mu tu čast ponudili**).

Tko pristane na Funkovo***) mnijenje ob onom tekstu Klementovu, ne može tog Aleksandrinca ispričati od neiskrenog sastavljanja i nedoličnog iskrivljivanja disparatnih tekstova Sv. Pisma; jer Pavao nije nigdje zahtijevao, da *laik ima biti muž od samo jedne žene*, a još je manje učio, da *će se klerici spasiti rađanjem djece*. Nemamo pak dovoljnih razloga, da Klementa objedimo poradi tolike mane, te stoga pravo veli Bickell, da se prvo tumačenje gornjih riječi samo sobom nameće****).

Formalni izričiti i pisani zakon o celibatu sa oštrom sankcijom

pojavljuje nam se najprije na *elvirskom saboru******), koji u 33. kano-
nu određuje: »Placuit in totum prohibere episcopis, presbyteris et
diaconibus vel omnibus clericis positis in ministerio abstinere se a
coniugibus suis et non generare filios; quicumque vero fecerit, ab ho-

*) Hom. 6. in Lev. 6. M. P. Gr. 12, 474. »Femoralia . . . indicium castitatis, quo vel temora operiri vel constringi renes videntur ac lumbi . . . Aliquando et de posteritate generis indulgetur. Sed ego in sacerdotibus Ecclesiae huiusmodi intelligentiam non introduxerim. Aliam namque rem video occurrere sacramento. Possunt enim et in Ecclesia sacerdotes et doctores filios generare, sicut et ille qui dicebat: Filioli mei, quod iterum parturio«.

***) Isp. Nirschl, Lehrbuch der Patrologie II, 339; Kirchenlexicon II, 1108—1117. (Kleffner).

****) I Grisar (Geschichte Roms u. der Päpste im Mittelalter I, 760—763) piše o celibatu kao »zakonu, koji siže do najstarijih vremena Crkve, tako te protivni slučajevi nose obilježje pukih izuzetaka«.

*****) Zeitschr. f. kath. Theol. 1879. 799.

*****) Conc. eliberitanum (u Granadi) g. 300. ili g. 305.—306: »Strogo naređujemo biskupima, svećenicima i dakonima i svim klericima u službi, neka se uzdržavaju od svojih žena i ne rađaju djece. Tko pak to učini, neka se isključi iz časti klerikata«.

nore clericatus exterminetur«. Da li je to u opće prvi izričiti i pisani zakon o celibatu, ne možemo znati, jer nam autentične naredbe najstarijih papa i biskupa nisu sačuvane. Svakako taj sabor ne spominje tu uredbu kao nešto novo, nego postupajući tako radikalno te sa tolikom sankcijom svrgnuća u slučaju prekršaja, očito pretpostavlja dugotrajnu i obvezatnu praksu crkvenog celibata. Značajno je, što ta provincijalna sinoda i nižim klericima ispod dakona »positis in ministerio« (aktivnim) zabranjuje ženidbu i radanje djece pod kaznom svrgnuća. Kojigod u riječima Pavlovim »muž samo jedne žene« gledaju izrečeno dopuštenje bračnog života, neka nam protumače zagonetku, kako su ti biskupi auktoritativno uz najveću kaznu mogli zabraniti ono, što je apostol tobože i biskupima dopustio, bilo izričito bilo uključeno. U jednom i drugom slučaju dovikivali bi laksni klerici onim svojim biskupima: »Nemojte od nas više zahtijevati, nego što sam apostol zahtijeva«.

Kolika je već tada razlika bila između strogog shvaćanja celibata na zapadu i rasklimane discipline crkvene na istoku, to posvjedočuje kontrast između 33. elvirskog i 10. kanona pokrajinske *ancirske* sinode od g. 314. Taj kanon glasi: »Đakoni, koji se zareduju, ako kod samog ređenja posvjedoče i izjave, da im se treba oženiti, jer ne mogu tako ostati: ovi neka ostanu u službi, kad se po tom ožene, jer im je biskup to dopustio. Kojigod pak budu zašutjeli i primanjem svetog reda izjavili, da će tako ostati, imaju odustati od svoje službe, ako se poslije toga ožene.«

Tim se kanonom kao i istodobnom praksom dopuštenog bračnog života kod prije reda oženjenih viših klerika posve osujetila u onoj crkvenoj pokrajini svrha i duh one zabrane, kojom je apostol Pavao bigame isključio iz klera. Imamo tu preludij onog nedosljednog zakona, kojim se konačno zapečatila nesretna sudbina polovičnog celibata na istoku. Isti je sabor ancirski i hvale vrijedan kanon 19. primio protiv Bogu posvećenih djevica, koje ili pogaziše riječ svoju te se imaju ubrojiti među bigame, ili bi htjele, da s nekima živu skupa kao brać i sestra, što im se zabranjuje.

Nicejski sabor i priča Patrucijeva.

Treći kanon nicejskog općenitog sabora g. 325. bavi se opet sineisaktama, ali raširuje pojam te riječi od »duhovne sestre-prijateljice sustanarice« do općenitijeg pojma, »sustanarice« gdje naređuje: »Velika je sinoda posve zabranila te ne smije ni biskup ni svećenik ni đakon niti u opće itko od klerika imati ženu sineisaktu (sustanaricu) osim eventualno majku ili sestru ili tetku ili isključivo takove osobe, koje nisu izvrgnute sumnjičenju«. Svakako je ovdje čudno, što se nije spomenula žena crkvenog službenika, ako ti duhovnici nisu obvezani bili na strogi celibat, kad su se ipak spomenule majka, sestra i tetka, koje također nisu sineisakte u strogom smislu. Nadalje eku-

menski se sabor nije nikako osvrnuo na laksana kanon pokrajinske ancirske sinode o đakonima; a potomje izjave Efremove, Epifanijeve i Isidora Peluzijskoga također pokazuju, da ta laksana disciplina nije ni na istoku svuda prodrila bila.

Sokrat (umro oko 440.), carigradski odvjetnik, priča istina u svojoj povijesti sto godina poslije toga sabora, kako »su biskupi (te sinode) odlučivali novotarski*) zakon uvesti u Crkvu, tako te bi se duhovnici, naime biskupi, svećenici i đakoni, uzdržali od općenja sa ženama, s kojima se bijahu vjenčali, dok su bili još laici. I kad se o tom vijećalo, Pafnucije ustavši usred zbora biskupa, vikao je na glas, neka ne bi nametnuli klericima ovaj teški jaram, govoreći, kako je i . . . ženidba časna, da ne bi prevelikom strogošću Crkvi više naškodili. Svi bo da ne mogu nositi askeze beščutnosti, a valjda se ne će ni čuvati čistoća (sofosyne) svačije žene. Čistoćom je pak nazivao i općenje sa zakonitom ženom. Dovoljno da je, ako zaredeni klerici ne stupaju više u brak prema staroj crkvenoj predaji, a ne treba, da se tko riješi od one, s kojom se je već prije kao laik oženio. A ovo govoraše čovjek, koji je vazda živio u celibatu i bez žene; jer se je od djetinjstva uzgajao u manastiru, te su ga svi slavili poradi osobite čistoće. Sav je zbor biskupa pristao na riječi Pafnucijeve. Stoga odustaše od toga zahtjeva, prepustivši sudu pojedinaца, li li se htjeli uzdržati od bračnog općenja**). — Već je izdavač Valois veoma sumnjao o istini te priče, jer ništa o tom ne zna Rufin, iz kojega je Sokrat crpao prijašnje vijesti, a ne spominje se nijedan Pafnucije među biskupima ovoga sabora. Nedavno je profesor vratislavski Dr. Felix Haase izdao spis: »Die koptischen Quellen zum Konzil von Nizäa«. A profesor Dr. K. Bihlmeyer veli u ocjeni toga djela: »Die bekannte Pafnutius-szene hält Haase für legendär, da sein Name in der koptischen Bischofsliste fehlt.***). Ni u grčkim ni u latinskim aktima ne nalazi se to ime Pafnucije niti u opće spomen o takovoj odluci biskupa, koja se direktno protiv izvodi-ma sv. Epifanija o »točnim kanonima« u pogledu nužnog i savršenog celibata viših klerika. Protivi se također gore spomenutom tumačenju Evzebiju Cezarejskoga, koji je spadao na kolovode toga sabora. Nadalje je više nego čudno, što tobožnji oduševljeni prijatelj djevičanstva i beženstva Pafnucije ne nalazi nijedne riječi preporuke ove kreposti među samim biskupima, dok sv. Ignacije Antiohijski i laicima preporučuje: »Tko može u čast tijela Gospodnjega ostati u čistoći, neka ponizno ostane« (Ad Polycarpum 5, 2.) A jednako je više nego čudno, što sveti zbor biskupa cjelokupne Crkve istočne i zapadne suglasno bez ikakva osvrta na evangeosku preporuku celibata i na uzor-primjere samih apostola i njihovih prvih nasljednika hladnokrvno »prepušta sudu pojedinih« biskupa, svećenika, đakona, hoće li i u svetoj službi nastaviti bračnu zajednicu, kad u isto vrijeme zapad toliko revnuje za beženstvo klera (can. 33. syn. Eliber.) i kada g. 348. sv. Ciril Jeruzalemski također pred laicima i katekumenima javno govori: »Tko dobro vrši službu svećeničku, živi bez žene«. A kako to, da kroz prvih sto godina poslije Nicejskog sabora nema ni traga tako zamašnoj vijesti, premda je i sam hereetik

*) Već ovaj izraz dovoljno može raskrinkati tendencijoznog pisca, komu su unaprijed prigovarali ne samo zapadni Oci, nego i Origen, Epifanije, Isidor Peluzijski i lični učesnik na nicejskom saboru, sv. Efrem Sirac (umro 373). U svom govoru o svećeništvu Efrem ovako apostrofira svećenika: »Jesi li, brate, uzdignut do svećeništva, trsi se, da omiliš onome, koji te je odabrao, čistoćom, nebeskom mudrošću i sjajnim djevičanstvom. Budi revnik kao nevini Josip, čist kao Jozua (koji je živio u celibatu, v. Calmet, Comment. 257), budi gostoljubiv kao Abraham . . .« (Zingerle, Ausgew. Schriften des hl. Ephrem, I. 368).

**) Hist. eccl. I, 11. M. P. Gr. 67, 102—104.

***) Theol. Quartalschrift (Tübingen) 1921. 228.

Jovinijan po priznanju Jeronimovu bračni život jednog biskupa držao za nešto nesnosno, te je i iznimni slučaj imenovanja biskupa Sinezija u samom Egiptu toliku pozornost uzbudio? Kako je Sokrat u nekim vijestima malo vjere dostojan, pokazuje činjenica, što n. pr. heretika Novacijana uvršćuje među katoličke mučenike (4, 28). Isti Sokrat (5, 22.) pokazuje svoju mržnju na celibat, gdje veli, da je začetnik navade celibata u Tesaliji neki biskup Heliodor iz Trike, koji da je napisao u mladosti ljubavne knjige. A sam Fotije svjedoči (Bibliotheca 94.), da je pisac te knjige rodom Feničanin, te i drugi pisci niječu zlu tendenciju spisa Heliodorovih (V. bilješku kod Migne-a na navedenom mjestu).

Priznajemo rado na temelju shvaćanja sv. Krizostoma, da je na istoku, i osobito u Carigradu, u to vrijeme praksa crkvenog celibata veoma rasklimana bila. Ali dok su na zapadu pod Siricijem, Inocentom I., Leonom Velikim uz revno sudjelovanje sv. Ambrozija, sv. Jeronima, sv. Augustina, sv. Petra Krisologa sve više ustalili također pisani zakon o celibatu, na istoku su negdje imali osobitog interesa, da bi donekle opravdali i legalizovali svoju praksu, koju su i tamo oštro napadali muževi poput sv. Isidora Peluzijskoga*). A takovoj tendenciji mogla je priča Sokratova zahvaliti svoj postanak, makar i on valjda *bona fide* napisao, što je od onih čuo, koji su ga potakli na pisanje.

Bilo što bilo, činjenica je, da se je i u pogledu celibata osobito onamo od četvrtoga vijeka istok sve više rastavljao od zapada, i to na veliku svoju nesreću. U ostalom možemo konstatovati na istoku i drugu očitu tendencioznu izmišljotinu u ovom pogledu. Pseudo-Ignacije, koji je po Funku (Patres apost. II. IX—XIII.) Sirac i heretik Apolinarac iz početka petoga vijeka, u 4. poglavlju interpolovane poslanice sv. Ignacija Filadelfljanima (Ibid. 131.) ističe najprije neke starozavjetne svece i neke novozavjetne učenike apostola (Tita, Timoteja, Evodija, Klementa) koji su »u čistoći (en hagneia) pošli s ovoga svijeta«. Onda lažno nastavlja: »Ipak ne diram u čast drugih blaženika, koji su živjeli u braku. Želim bo da se kao dostojan Boga pronađem u stopama njihovim u kraljevstvu, poput Abrahama . . . , poput Petra i Pavla i ostalih apostola, koji su živjeli u braku, ali ne radi požude nego radi potomstva«. Zlobna nakana pokazuje se osobito u tom, što nijednog apostola ne spominje među djevičanskim svecima.

I. P. Bock D. I.

*) L. III. ep. 75. M. P. Gr. 78, 781.